

“บุคคลสำคัญของยูเนสโก รัฐบุรุษอาวุโสของชาวไทย”

นายปรีดี พนมยงค์

๗

นายปรีดี พนมยงค์

เกิดเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2443 ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นบุตรของนายเสียง กับ นางลูกจันทร์ พนมยงค์ สมรสกับท่านผู้หญิงพูนสุข พนมยงค์

การศึกษา

พ.ศ.2463 ศึกษาวิชากฎหมายที่ประเทศฝรั่งเศส มหาวิทยาลัยกอง (Lycee Caen) ได้รับปริญญาทางกฎหมายและได้ “ดิซองซิเอ ทางกฎหมาย” ได้ดุษฎีบัณฑิตทางกฎหมาย (Docteur en Droit) ฝ่ายนิติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยปารีส ในระหว่างศึกษาอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศส ได้รับเลือกเป็น สภานายกแห่งสมาคมนักเรียนไทยในประเทศฝรั่งเศส

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2469 เข้ารับราชการเป็นผู้พิพากษาในกระทรวงยุติธรรม เลขาธิการกรมร่างกฎหมาย อาจารย์สอนกฎหมายปกครองในโรงเรียนกฎหมาย ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์อำมาตย์ตรีหลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นบุคคลสำคัญในการก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ในช่วง พ.ศ. 2475 ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ร่างรัฐธรรมนูญชั่วคราว ได้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง และดำรงตำแหน่งผู้ประศาสน์การของมหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นคนแรก

บทบาททางการเมือง

เคยดำรงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในรัฐบาลของพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา

พ.ศ. 2484 ในขณะที่เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการ แทนพระองค์ พ.ศ. 2489 เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 7 และวันที่ 21 สิงหาคม 2489 ลาออกจากตำแหน่ง

ผลงานที่สำคัญ

ได้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยในประเทศ ติดต่อบริษัทประสานงานกับขบวนการเสรีไทยในประเทศ ติดต่อบริษัทประสานงานกับขบวนการเสรีไทยภายนอกประเทศ ภายใต้การนำของหม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช จนกระทั่งสงครามสิ้นสุดลง ได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐบุรุษอาวุโส และร่วมกับรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ดำเนินการประกาศว่า การที่รัฐบาลไทยประกาศสงครามกับอเมริกาและอังกฤษเป็นโมฆะ ได้หาทางผ่อนคลายนโยบายสมบูรณแบบที่ผูกมัดไทย เนื่องจากผลของการแพ้สงคราม

ถึงแก่อสัญกรรมด้วยโรคหัวใจวาย ที่บ้านพักชานกรุงปารีส เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2526 สิริอายุได้ 83 ปี

ช่วงเวลาการเป็นนายกรัฐมนตรีของนายปรีดี พนมยงค์ นับว่าค่อนข้างสั้น และเป็นการปฏิบัติหน้าที่ ท่ามกลางการโจมตีของผู้ที่ไม่หวังดี หรือผู้ที่ถือว่าท่านเป็นศัตรูทางการเมืองจนเกือบตลอดเวลา ทำให้การทำงานมีอุปสรรคนานัปการ โดยเฉพาะวิกฤตการณ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคือการสิ้นพระชนม์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 ระหว่างที่นายปรีดีดำรงตำแหน่งอยู่

แต่ในช่วงก่อนและหลังการเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นช่วงที่นายปรีดีเป็นหัวใจของการเมืองการปกครองของประเทศ มีบทบาทสำคัญเกี่ยวข้องกับแวดวงการเมืองอยู่เกือบตลอดเวลา และนับว่าเป็นบุคคลสำคัญที่สุด ในการทำให้ประเทศไทยไม่เป็นประเทศพ่ายแพ้สงคราม โดยเป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยในการต่อต้านกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย

เมื่อมองย้อนกลับไปถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ถือได้ว่านายปรีดีคือหัวหน้าฝ่ายพลเรือนของคณะราษฎรและยังเป็นมันสมองในการเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วย

นายปรีดี พนมยงค์ เกิดในเรือนแพ หน้าวัดพนมยงค์ ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2443 เป็นบุตรคนที่ 2 จากจำนวนทั้งหมด 8 คน ของนายเสียง และนางลูกจันทร์ พนมยงค์ สมรสกับท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์ (ณ ป้อมเพชร)

นายปรีดีเริ่มต้นเรียนหนังสือที่บ้านครูแสงในตำบลบ้านเกิด จากนั้นเข้าเรียนชั้นประถมที่โรงเรียนวัดศาลาปูน อำเภอกรุงเก่า เรียนมัธยมที่โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร แล้วไปศึกษาต่อที่โรงเรียนตัวอย่างมณฑลกรุงเก่า จนสอบไล่ได้ชั้นมัธยม 6 ก่อนย้ายมาเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบ ไม่นานนักลาออกจากโรงเรียนกลับไปช่วยบิดาท่านา จึงทำให้ท่านเข้าใจถึงชีวิตชาวนาและเกษตรกรไทยได้เป็นอย่างดี

ต่อมาปี 2460 เข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม พร้อมทั้งศึกษาภาษาฝรั่งเศสที่เนติบัณฑิตยสภา โดยมีอาจารย์เลเดเกอร์ (E.Ladeker) ที่ปรึกษาศาลต่างประเทศเป็นผู้สอน จนกระทั่งสอบได้เป็นเนติบัณฑิต เมื่อปี 2462 ขณะอายุเพียง 19 ปี แต่สมัยนั้นมีข้อบังคับ

นักวิเคราะห์การเมืองหลายท่าน เคยเสนอความเห็นว่าการเมืองไทยในอดีต มีลักษณะน่าสังเกตและน่าจะเป็นจุดอ่อนด้อยได้ประการหนึ่ง คือผู้ที่ทำคุณงามความดี ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติปรารถนาดีต่อการพัฒนาประเทศ มักจะอยู่ในเวทีการเมืองไม่ได้นาน หรือร้ายแรงที่สุดคือมักจะอยู่ในประเทศไม่ได้ หลายท่านต้องลี้ภัยไปต่างแดน และมีไม่น้อยไม่มีโอกาสกลับมาดูภูมิตลอดชีวิต

ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดในเรื่องนี้ก็คือนายปรีดี พนมยงค์ นายกรัฐมนตรีคนที่ 7 ของประเทศไทย ที่เผชิญมรสุมชีวิตจนต้องลี้ภัยไปอยู่ประเทศฝรั่งเศส นานถึงกว่า 20 ปี จนกระทั่งถึงแก่อสัญกรรม ทั้งที่เป็นผู้มีคุณูปการ สร้างประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างยากจะหาใครเปรียบ แต่ต้องประสบชะตากรรมร้ายแรงเป็นสิ่งตอบแทน

เป็นบุคคลที่สังคมไทยลิ้ม แต่ได้รับการประกาศจากองค์การยูเนสโกว่าเป็นหนึ่งในบุคคลสำคัญของโลก

นายปรีดี พนมยงค์ หรือหลวงประดิษฐมนูธรรม ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสมัยแรก เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2489 ภายหลังจากลาออกของนายควง อภัยวงศ์ เพราะแพ้ไหวดในสภา เป็นการก้าวสู่ตำแหน่ง ท่ามกลางสภาวะความปั่นป่วนช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และอยู่ในตำแหน่ง 2 สมัย ภายใต้อาณัติของอังกฤษ โดยลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2489

ว่า ถ้าอายุยังไม่ครบ 20 ปี ยังเป็นเนติบัณฑิตไม่ได้ ต้องรอจนอายุ 20 ปี ในปีต่อมาจึงเข้าเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา

ในเดือนสิงหาคม 2463 ปีเดียวกันนั้นนายปรีดี พนมยงค์ ได้รับทุนไปศึกษาต่อวิชากฎหมายที่ประเทศฝรั่งเศส ที่มหาวิทยาลัยกอง (Caen) ด้วยความฉลาดปราดเปรื่อง สามารถสอบไล่ได้ปริญญาเป็นลิซองซีเอ กฎหมาย ต่อมาไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยปารีส จนสอบไล่ได้ปริญญาตรีบัณฑิตกฎหมาย ฝ่ายเนติศาสตร์ และประกาศนียบัตรชั้นสูงทางเศรษฐศาสตร์ด้วย

ช่วงที่ศึกษาที่มหาวิทยาลัยปารีส ระหว่างปี 2466-2470 นายปรีดีร่วมกับนักศึกษาไทยในประเทศฝรั่งเศส รวมทั้งนักศึกษาไทยในประเทศอื่น ๆ ส่วนที่ขึ้นต่อสถานทูตสยาม ณ กรุงปารีส ก่อตั้งสมาคมนักเรียนไทยในฝรั่งเศสขึ้น ในชื่อสยามนายกแห่งสมาคมนักเรียนไทยในประเทศฝรั่งเศส หรือ "สามัคยานุเคราะห์สมาคม" ใช้อักษรย่อนามสมาคมว่า ส.ย.า.ม. (S.I.A.M.) โดยนายปรีดีได้รับเลือกตั้งเป็นเลขาธิการสมาคมคนแรก ต่อมาได้รับเลือกตั้งเป็นนายกสมาคม 2 ปีติดต่อกันในปี 2468 และ 2469

สามัคยานุเคราะห์สมาคม เป็นที่พบปะพูดคุยกันของบรรดานักเรียนไทยหัวก้าวหน้า จนเกิดแนวความคิดจะเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีการจัดตั้งเป็นองค์กรขึ้นอย่างลับ ๆ ในนามคณะราษฎร และมีการประชุมขึ้นครั้งแรก ณ หอพัก Rue du sommerard เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2469 มีผู้เข้าร่วมจำนวน 7 คน ประกอบด้วยนายปรีดี พนมยงค์ ร้อยโทแปลก ชิตตะสังคะ ร้อยโทประยูร ภมรมนตรี ร้อยตรีทัศนัย มิตรภักดี นายตั้ว ลพานุกรม หลวงสิริราชไมตรี (จรูญ สิงหนเสนี) และนายแนบ พหลโยธิน โดยนายปรีดีได้รับการเลือกตั้งเป็นหัวหน้าคณะราษฎรชั่วคราว ก่อนจะเชิญพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา มาเป็นหัวหน้าในภายหลัง และนายปรีดีมีตำแหน่งเป็นหัวหน้าฝ่ายพลเรือน

นายปรีดี พนมยงค์ เดินทางกลับประเทศไทยเมื่อเดือนมีนาคม 2470 เข้ารับราชการในตำแหน่งผู้พิพากษาในกระทรวงยุติธรรม และเป็นอาจารย์สอนกฎหมายในโรงเรียนกฎหมาย จนถึงปี 2472 ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นอำมาตย์ตรี หลวงประดิษฐมนูธรรม

ระหว่างนั้นการปูทางไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองของนายปรีดี

และคณะราษฎร ยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยนายปรีดีได้รับมอบหมายจากคณะราษฎรให้เป็นผู้ร่างระเบียบ คำประกาศและธรรมนูญการปกครองเป็นกฎหมายสูงสุดฉบับใหม่ของประเทศไทยในชื่อ "พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม" และยังเป็นผู้ดำเนินการอีกหลายประการ จนเป็นที่ยอมรับว่านายปรีดีคือมโนสมองของคณะราษฎรอย่างแท้จริง

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นายปรีดี พนมยงค์ ยังมีภารกิจสำคัญมากขึ้น เริ่มจากการนำคณะผู้แทนคณะราษฎรเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ณ วังสุโขทัย เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2475 เพื่อทูลเกล้าฯถวายธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว และพระราชกำหนดนิรโทษกรรม

นอกจากนั้นยังได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และเป็นเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรเป็นคนแรก และภารกิจสำคัญอีกมากมาย เช่นเป็นกรรมการร่างรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามฉบับถาวร ซึ่งต่อมาคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามพ.ศ.2475 ที่ประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2475

เมื่อสภามีมติให้แต่งตั้งพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นประธานคณะกรรมการราษฎร หรือนายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศ นายปรีดีได้รับการคัดเลือกจากสภาให้เป็นหนึ่งในคณะกรรมการราษฎร หรือคณะรัฐมนตรีด้วย

แต่แล้วก็นายปรีดีก็ต้องพบกับมรสุมทางการเมืองเป็นครั้งแรก เมื่อได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ร่างเค้าโครงเศรษฐกิจแห่งชาติ แต่หลังจากดำเนินการเสร็จสิ้นกลับถูกมองว่าเป็นแนวทางลัทธิคอมมิวนิสต์ และเมื่อนำเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรี รัฐมนตรีส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย นายปรีดีจึงลาออกจากคณะรัฐมนตรีและเตรียมสมัครรับเลือกตั้ง

และระหว่างนั้นเองพระยามโนปกรณนิติธาดาตัดสินใจปฏิวัติเสีย โดยการสั่งปิดสภาผู้แทนราษฎร งดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา รวมทั้งออกพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ พ.ศ.2476 พระยามโนปกรณนิติธาดาได้เชิญนายปรีดีไปพบที่วังปารุสกวันและขอรับรองแกมบังคับให้เดินทางออกนอกประเทศ นายปรีดีจึงเดินทางไปประเทศฝรั่งเศส

จนกระทั่งต่อมาวันที่ 20 มิถุนายน 2476 พระยาพหลพลพยุหเสนา ทำการรัฐประหารรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา และเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จึงเชิญนายปรีดีเดินทางกลับประเทศมาเข้าร่วมรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

นอกจากการวางรากฐานจัดระบบการปกครอง อันเป็นแม่บทมาจนทุกวันนี้ นายปรีดียังเสนอให้รัฐบาลก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ในลักษณะเป็นตลาดวิชาให้ประชาชนทุกระดับชั้นผู้ต้องการศึกษาหาความรู้มาเล่าเรียน เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2477 โดยรับตำแหน่งผู้ประสานการคนแรก และคนเดียวของมหาวิทยาลัย ตำแหน่งนี้ถูกยุบเลิกไปในปี 2595

ในปี 2478 นายปรีดีได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ผลงานที่สำคัญระหว่างนี้คือการเดินทางไปเจรจากับผู้นำประเทศมหาอำนาจทั้งหลายเช่น อิตาลี เยอรมัน ฝรั่งเศส อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ฯลฯ เพื่อยกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ในสมัยอดีตที่สยามเคยทำกับประเทศเหล่านั้น การเจรจาประสบความสำเร็จอย่างงดงาม ทำให้ประเทศชาติมีอธิปไตยอย่างสมบูรณ์ หักเหตุมารายประเทศอย่างแท้จริง

ในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อปี 2481 นายปรีดีได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง มีผลงานที่โดดเด่นอีกมากมาย เช่น การยกเลิกภาษีรัชชูปการ ยกเลิกอากรค่าขน เก็บภาษีสินค้านำเข้าเพื่อขยายตลาดการค้าต่างประเทศไทย และด้วยเล็งเห็นว่าอาจจะเกิดสงครามโลกในระยะเวลานั้นใกล้ และค่าเงินปอนด์ที่ประเทศไทยใช้เป็นทุนสำรองเงินตราระหว่างประเทศจะตกลง ทำให้นายปรีดีตัดสินใจนำเงินปอนด์ไปซื้อทองคำแท่งน้ำหนักประมาณ 3 แสนออนซ์ ราคาออนซ์ละ 35 เหรียญสหรัฐอเมริกา มาเก็บไว้ในห้องนิรภัยกระทรวงการคลัง และยังคงเก็บรักษาไว้เป็นทุนสำรองเงินบาทจนถึงทุกวันนี้

เมื่อกองทัพญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทยเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2484 ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำสัญญาร่วมรบกับญี่ปุ่น นายปรีดีซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังไม่เห็นด้วยที่ญี่ปุ่นจะขอกู้เงินไทยในการทำสงคราม และญี่ปุ่นเห็นว่าเป็นผู้เอินเอียงเข้ากับ

ฝ่ายสัมพันธมิตรทำให้ญี่ปุ่นไม่พอใจและหาทางให้รัฐบาลไทยดำเนินการจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงขอให้นายปรีดีลาออกจากตำแหน่ง แล้วตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2484

ระหว่างนี้นายปรีดีได้จัดตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้น เพื่อต่อต้านการยึดครองของญี่ปุ่น โดยมีตำแหน่งหัวหน้าเสรีไทยภายในประเทศ ให้นายปรีดี "รัฐ" ประธานงานกับเสรีไทยภายนอกประเทศที่มีหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นผู้นำ กล่าวกันว่าด้วยปรีดีที่ยังสูงอยู่ในแวดวงการเมืองนายปรีดีสามารถทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ หลังจากการเดินทางให้สภาผู้แทนราษฎรไม่อนุมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารนครบาลเพชรบูรณ์และพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธมณฑล ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2487 และสภาผู้แทนราษฎรลงมติเลือกนายควง อภัยวงศ์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี

หลังจากฝ่ายอักษะและญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยโดยนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ออกประกาศสันติภาพ และให้การประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นโมฆะ โดยมีการดำเนินการของขบวนการเสรีไทยเป็นเครื่องยืนยัน ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม

เมื่อสถานการณ์สงครามสิ้นสุดลงแล้ว ประจวบกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงบรรลุนิติภาวะ นายปรีดีจึงกราบบังคมทูลเชิญเสด็จนิวัติประเทศไทย และทรงเสด็จถึงเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2488 จากนั้นนายปรีดีก็ถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการ

และจากการบำเพ็ญคุณประโยชน์อันเนกน่านัปการ ที่มีต่อชาติบ้านเมืองของนายปรีดี ในวันที่ 8 ธันวาคม 2488 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกย่องนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส

ต่อมาตั้งแต่ปี 2489 สถานการณ์ทางการเมืองของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ มีปัญหาเกิดขึ้นเพราะรัฐบาลแพ้โหวตในสภาผู้แทนราษฎรเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชน ทำให้นายควง อภัยวงศ์ ต้องลาออก

จากตำแหน่งเมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2489 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงเสนอชื่อ นายปรีดี พนมยงค์ มาเป็นนายกรัฐมนตรี และได้ให้พระยามานวราชเสวี ประธานสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกส่วนหนึ่งไปเจรจาขอให้นายปรีดีรับตำแหน่ง โดยขอให้เห็นแก่ประเทศชาติ นายปรีดีจึงไม่อาจปฏิเสธได้อีก

การเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสมัยแรกของนายปรีดี เกิดขึ้น เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2489 เมื่อผ่านไปประมาณเดือนเศษ สภาผู้แทนราษฎรได้เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2489 โดยมีการประกาศใช้แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2475 ทันทีที่รัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้นายปรีดีแสดงมารยาททางการเมืองลาออกจากตำแหน่ง ก่อนที่จะมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2489

แต่ในเช้าวันรุ่งขึ้น วันที่ 9 มิถุนายนนั้นเองก็เกิดเหตุการณ์ที่น่าความเศร้าสลดใจมาสู่ประชาชนคนไทยอย่างหาที่เปรียบมิได้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอาสน์มหาดิล เสด็จสวรรคตด้วยพระแสงปืน ณ ห้องบรรทม ภายในพระบรมมหาราชวังที่ประชุมรัฐสภาจึงมีมติเอกฉันท์ให้อัญเชิญพระเจ้าอัยยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นพระมหากษัตริย์สืบแทน ตามกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ เฉลิมพระนามว่า **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช**

การเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอาสน์มหาดิลครั้งนั้น ทำให้นายปรีดีกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งในวันที่ 9 มิถุนายน 2489 แต่ในวันที่ 11 มิถุนายน ก็มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีเป็นสมัยที่ 2

รัฐบาลของนายปรีดี พนมยงค์ ต้องบริหารงานท่ามกลางปัญหาเรื้อรังมากมาย ทั้งปัญหาเศรษฐกิจ ค่าครองชีพ โดยเฉพาะกรณีการสวรรคต ซึ่งรัฐบาลไม่สามารถคลี่คลายให้ชัดเจนได้ ทำให้ถูกโจมตีอย่างหนัก โดยเฉพาะพรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามถึงขนาดจ้างคนไปตะโกนในโรงภาพยนตร์เฉลิมกรุง ใส่ร้ายนายปรีดี สถานการณ์รุนแรงขึ้นจนต้องประกาศสภาวะฉุกเฉินเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2489 แต่ก็ไม่สามารถทำให้สถานการณ์ดีขึ้นได้ จนในที่สุดนายปรีดี พนมยงค์ต้องประกาศลาออกจากตำแหน่งอีกครั้งเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2489

หลังจากนั้นสภาผู้แทนราษฎรก็ลงมติเลือกพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงคันนาวาสวัสดิ์ มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อไป แต่รัฐบาลของพลเรือตรีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ดำเนินมาได้เพียงปีเศษเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 คณะทหารที่มีจอมพลผิน ชุณหะวัณ เป็นหัวหน้าแต่ผู้อยู่เบื้องหลังคือจอมพล ป.พิบูลสงคราม ทำการยึดอำนาจ ไม่เพียงล้มล้างรัฐบาลเท่านั้น แต่ยังมีเป้าหมายสำคัญคือการกำจัดนายปรีดีด้วย โดยการส่งกำลังพร้อมอาวุธระดมยิงใส่ทำเนียบท่าช้าง ซึ่งรัฐบาลจัดให้นายปรีดีและครอบครัวอาศัย นายปรีดีหลบหนีไปได้อย่างหวุดหวิด และออกเดินทางไปยังประเทศสิงคโปร์ ผ่านไปสัปดาห์ยังประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

บทบาททางการเมืองครั้งสุดท้ายของนายปรีดีก็คือในปี 2492 เมื่อเดินทางย้อนกลับเข้าประเทศไทย เป็นผู้นำในขบวนการประชาธิปไตย เพื่อปฏิบัติยึดอำนาจจากเผด็จการทหาร ฟื้นฟูระบอบประชาธิปไตยให้กลับคืนมา มีกำลังสนับสนุนจากกองกำลังเสรีไทยเดิมและทหารเรือบางส่วน เกิดการสู้รบกับฝ่ายรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2492 โดยฝ่ายของนายปรีดีใช้วังหลวงเป็นที่ตั้งกองบัญชาการ จึงถูกเรียนขานว่า **"กบฏวังหลวง"**

เมื่อการปฏิวัติฝ่ายค้านนายปรีดียังหลบอยู่ในประเทศไทยอีกระยะหนึ่งท่ามกลางการตามล่าของรัฐบาลทหาร จนกระทั่งสถานการณ์เริ่มคลี่คลาย จึงเดินทางออกนอกประเทศ ผ่านประเทศสิงคโปร์และฮ่องกงไปขอลี้ภัยอยู่ที่สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นเวลา 21 ปี คือระหว่างปี 2492-2513 จากนั้นจึงเดินทางต่อไปใช้ชีวิตอย่างสงบที่ซานฟรานซิสโก ประเทศฝรั่งเศส ในช่วงบั้นปลายชีวิต

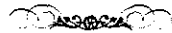
นายปรีดี พนมยงค์ ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2526 ด้วยอาการหัวใจวาย รวมอายุ 83 ปี อัฐิของท่าน ภริยาและญาติมิตร นำกลับมาเมืองไทยและนำไปลอยอังคารที่อ่าวไทยในกาลต่อมา

ถึงแม้จะเป็นบุคคลที่การเมืองไทยไม่ต้องการ แต่ในประชาคมโลกแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ นับเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่ง จากบทบาทต่าง ๆ ที่ทำให้โลกรู้จัก ไม่ว่าจะเป็นการเป็นหัวหน้าคณะราษฎรสายพลเรือนในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การเป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยในสงครามโลกครั้งที่ 2 การเป็น

นายกรัฐมนตรี นอกจากนั้นภายหลังจากการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อปี 2489 นายปรีดีเดินทางไปต่างประเทศมากมายหลายประเทศในฐานะทูตสันถวไมตรีของประเทศ รวมทั้งไปเยือนองค์การสหประชาชาติ ทำให้ชื่อเสียงของนายปรีดีเป็นที่รู้จักทั่วไปในสังคมโลก

นายปรีดี เคยกล่าวประโยคที่สรุปจากบทเรียนชีวิตของตัวเอง เป็นวาจาอมตะว่า “เมื่อข้าพเจ้ามีอำนาจ ก็ไม่มีความเจเนจัด แต่เมื่อข้าพเจ้ามีความเจเนจัด ก็ไม่มีอำนาจ”

และในโอกาสครบรอบ 100 ปี ชาตกาล องค์การยูเนสโกได้ประกาศให้นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสแห่งประเทศไทย เป็นบุคคลสำคัญของโลก เมื่อ พ.ศ. 2543

ในโอกาสครบรอบ 100 ปี ชาตกาล

องค์การยูเนสโกได้ประกาศให้

นายปรีดี พนมยงค์

รัฐบุรุษอาวุโสแห่งประเทศไทย

เป็นบุคคลสำคัญของโลก

เมื่อ พ.ศ. 2543